

‘ธรรมชาติ’ ของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม* (‘Nature’ of Nature and Environment)

ไชยรัตน์ เจริญสินโอสาร**

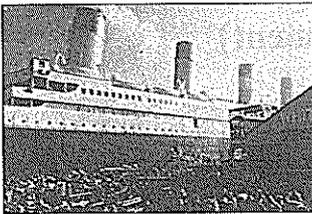
ภาพยนตร์ฮอลลีวูด 2 เรื่อง ที่สามารถทำรายได้สูงสุดเป็นประวัติการณ์ของวงการภาพยนตร์ ขณะเดียวกันก็สามารถสร้างความน่าตื่นตาตื่นใจให้กับผู้ชมไปทั่วโลกเมื่อไม่นานมานี้ ต่างก็พูดถึงสิ่งที่เรียกว่า “ธรรมชาติ” หรือ Nature ด้วยกันทั้งคู่ แต่ในรูปแบบที่แตกต่างกันไป ภาพยนตร์เรื่อง Jurassic Park เป็นการนำเสนอภาพสองด้านที่ขัดแย้งกันของสิ่งที่เรียกว่า “ธรรมชาติ”

*บทความนี้เขียนขึ้นเพื่อร่วมเฉลิมฉลองในวาระครบรอบ 50 ปีของการสถาปนาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเป็นส่วนหนึ่งของหนังสือคำรำที่กำลังเขียนอยู่เรื่อง วรรณกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะและความเป็นอื่น

**รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Jurassic Park

Titanic

กล่าวคือ ในด้านหนึ่ง ธรรมชาติในภาพยนตร์เรื่อง Jurassic Park เป็นสิ่งที่น่าตื่นตาตื่นใจ โหดร้าย และไม่สามารถคาดเดาอะไรได้ แต่ในอีกด้านหนึ่ง ธรรมชาติก็เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถเข้าไปจัดการ/กำกับให้เป็นไปอย่างที่ต้องการได้ในระดับหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงจินตนาการที่สุดยอดของเทคโนโลยีทางด้านวิศวกรรมของมนุษย์ ที่สามารถสร้างไดโนเสาร์ซึ่งเป็นสัตว์ที่สูญพันธุ์ไปจากโลกให้กลับมีชีวิตขึ้นมาใหม่ได้ ส่วนภาพยนตร์เรื่อง Titanic นั้น ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงภาพสองด้านที่ขัดแย้งกันของสิ่งที่เรียกว่า "ธรรมชาติ" เช่นกัน กล่าวคือ ในด้านหนึ่งภาพยนตร์เรื่อง Titanic

แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และเว้งว้างของมหาสมุทรซึ่งก็คือธรรมชาติแบบหนึ่ง ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะเข้าไปจัดการ/เอาชนะธรรมชาติของมนุษย์ ผ่านการพัฒนาคิดค้นเทคโนโลยีใหม่ๆ ในกรณีนี้คือการสร้างเรือเดินสมุทรขนาดใหญ่ลำแรกที่มีคุณสมบัติพิเศษว่า "ไม่มีวันจม" (the unsinkable) เป็นเรือเดินสมุทรที่มีความยาวถึง 269 เมตร สูงประมาณตึก 11 ชั้น พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและความหรูหรา โอ้อ่า ตระการตาครบครัน ไม่ว่าจะ เป็น สระว่ายน้ำ โรงยิม ห้องอบตัว/อาบน้ำแบบเตอร์กี ห้องอาหารหรูแบบฝรั่งเศส ฯลฯ แต่ในที่สุดเรือ Titanic ก็จมลงอย่างน่าอนาถใจในมหาสมุทรแอตแลนติกเหนือ ที่เว้งว้างและกว้างใหญ่ เกินกว่าจินตนาการและความสามารถของมนุษย์ที่จะหยั่งถึงได้ ในช่วงเวลาเพียง 4 วันหลังจากออกจากท่าเรือเมืองเซาท์แธมตัน ประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ 10 เมษายน ค.ศ. 1912 เพื่อมุ่งหน้าไปยังมหานครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา (ดูรายละเอียดใน O'Neill, 1998) บริเวณที่เรือ Titanic จม เป็นที่บรรจบของกระแสน้ำอุ่นกับกระแสน้ำเย็น ทำให้สภาพอากาศในบริเวณดังกล่าวมีความแปรปรวนสูง ยกแก่การคาดเดา

หรือทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าได้ ยิ่งเมื่อตอนที่เรือ Titanic จม ภาพผู้โดยสาร และลูกเรือประมาณ 2,000 คนลงไปลอยคอรอความตายในมหาสมุทรแอตแลนติกเหนือที่เว้งว้างและหนาวเย็นนั้น ยิ่งทำให้เราเห็นถึงความยิ่งใหญ่และความโหดร้ายของธรรมชาติ/มหาสมุทรได้เด่นชัดขึ้น พร้อม ๆ กับความไร้ความสามารถของมนุษย์ตัวเล็ก ๆ ที่คิดจะเอาชนะธรรมชาติ ไม่แตกต่างไปจากภาพยนตร์ตอนที่ไดโนเสาร์ที่ถูกมนุษย์สร้างขึ้นมาใหม่ในภาพยนตร์เรื่อง Jurassic Park ออกอละวาดตามสภาพดั้งเดิมของมัน จนมนุษย์ที่สร้างไดโนเสาร์เหล่านี้ขึ้นมาต้องหนีกระเจิดกระเจิงไปในที่สุด

ทั้งภาพยนตร์เรื่อง Jurassic Park และเรื่อง Titanic ต่างก็ต้องการชี้ให้เห็นถึงมหันตภัยที่คาดไม่ถึง/ควบคุมไม่ได้ อันเนื่องมาจากความต้องการเข้าไปจัดการ/เอาชนะธรรมชาติของมนุษย์ผ่านเทคนิควิทยาการต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมา พร้อม ๆ กับตอกย้ำความเชื่อ/อุดมการณ์ใน "กฎธรรมชาติ" (the law of nature) ชุดหนึ่งที่ว่า ความอหังการของมนุษย์ที่จะเข้าไปบงการ จัดระบบ ระเบียบให้กับธรรมชาตินั้น ในที่สุดก็จะจบลงด้วยการถูก "ธรรมชาติ" ลงโทษ เป็นการชี้ให้เห็นถึงขีดจำกัดของความสามารถของมนุษย์ พร้อม ๆ กับตอกย้ำความยิ่งใหญ่และความไม่แน่นอนของธรรมชาติที่ยากแก่การคาดเดา เพราะธรรมชาติจะมีวิถีของตัวเองที่มนุษย์คาดไม่ถึงล่วงรู้ไม่ได้เสมอ

นอกจากภาพยนตร์ซึ่งโดยปกติมักถูกจัดวางไว้ในปริมณฑลของสิ่งที่เรียกว่า "ความบันเทิง" และสื่อถึงนัยของความไม่เคร่งเครียด ไม่จริงจังและไม่เป็น "ธรรมชาติ" เท่าใดนัก, ยังมีการพูดถึงธรรมชาติในพื้นที่แบบอื่น ๆ อีกมากมายที่น่าสนใจ เช่นในปริมณฑลของสิ่งที่เรียกว่า "ข่าวสาร" และ "ความรู้" ในรูปของสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ เช่นหนังสือพิมพ์รายวัน ตำรา-บทความวิชาการ, ในรูปของการประชุม-สัมมนาทั้งในระดับประเทศ และในระดับโลกอย่างการประชุมสุดยอดระดับโลกเกี่ยวกับโลก (Earth Summit) ที่เมืองริโอ เดจาเนโร (Rio de Janeiro) ประเทศบราซิลในปี ค.ศ. 1992 ที่มีผู้นำกว่า 100 ประเทศเข้าร่วมประชุม และมีผู้เข้าร่วมประชุมอีกกว่า 30,000 คน จากทั้งภาครัฐและภาค

เอกชน และมีเอกสารต้องเตรียมเพื่อการประชุมที่ยิ่งใหญ่ครั้งนี้ถึง 24 ล้านหน้า (ดูรายละเอียดใน Haynes, 1997: 97 และในหัวข้อ “วาทกรรมการพัฒนาแบบยั่งยืน” ข้างหน้า)* และในรูปของข่าวโทรทัศน์ วิทยุ และ Internet เป็นต้น จากสื่อเหล่านี้สิ่งหนึ่งที่เราจะพบเห็นได้อย่างสม่ำเสมอ ได้แก่การเคลื่อนไหวเรียกร้องของประชาชนธรรมดาที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ และในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อปกป้องรักษาสິงที่เรียกว่า “ธรรมชาติ” บรรดาขบวนการเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ มีตั้งแต่ขบวนการเคลื่อนไหวอย่างสงบ และใช้วิธีการอนุรักษ์แบบเรียบง่ายอย่างขบวนการที่เรียกว่า The Nature Conservancy ด้วยการใช้จ่ายเงินซื้อสิ่งที่ต้องการอนุรักษ์ขึ้นมาเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของตัวเอง (ดูรายละเอียดใน Luke, 1998: 197-198) จนถึงขบวนการที่ใช้ความรุนแรงแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างกระแสหรือเพื่อเรียกร้องความสนใจจากประชาชนในวงกว้าง อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างขบวนการที่เรียกว่า “นิเวศวิทยาอย่างลึก” (deep ecology; ดูรายละเอียดใน Sessions, ed., 1995) ดังกรณีของขบวนการที่มีชื่อว่า Earth First!¹ ในประเทศสหรัฐอเมริกา หรือ Friends of the Earth (FoE; ดูรายละเอียดใน Lamb, 1996) ในประเทศอังกฤษ และดังกรณีล่าสุดของขบวนการที่มีชื่อว่า “แนวร่วมเพื่อการปลดปล่อยโลก” (the Earth Liberation Front หรือ ELF, ดูรายละเอียดใน Vulliamy, 1998) ซึ่งใช้วิธีการก่อวินาศกรรมวางเพลิงสถานที่พักตากอากาศและเล่นสกีหิมะในเมืองเวล (Vail) มลรัฐโคโลราโด ประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากเห็นว่าสถานที่ดังกล่าว บุกกรุกและทำลายล้างธรรมชาติ เป็นต้น²

* เป็นบทถัดไปในหนังสือตำราที่กำลังเขียนอยู่ จึงยังไม่ปรากฏในบทความตอนนี้ (กองบก.)

1. ดูรายละเอียดการศึกษาเปรียบเทียบสองขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนี้ได้ใน Cooper, 1996. ส่วนรายละเอียดของขบวนการ Earth First! เป็นการเฉพาะหาได้ใน Luke, 1994 และไชยรัตน์, 2540: 18-27. สำหรับรายละเอียดของเทคนิค/วิธีการเรียกร้องความสนใจของขบวนการนิเวศวิทยาอย่างลึก รวมตลอดถึงแนวคิด มุมมองเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับเทคนิค/วิธีการเหล่านี้หาได้ใน Young, 1995.

2. ในกรณีของประเทศไทยก็เช่นกัน ความตื่นตัวในเรื่องของการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมล่าสุด จะเห็นได้จาก การเคลื่อนไหวต่อต้านการถ่ายทำภาพยนตร์เรื่อง The Beach ที่

ทำไมสิ่งที่เรียกว่า “ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” จึงกลายเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญ และได้รับความสนใจจากคนในวงกว้างในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก เรย์มอนด์ วิลเลียม (ดู Williams, 1983) นักวิจารณ์วัฒนธรรมชาวอังกฤษที่โดดเด่นผู้หนึ่งเคยตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าประทับใจว่า “ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะเป็นคำที่มีความสลับซับซ้อนที่สุดคำหนึ่งในภาษาของมนุษย์”³ หรือถ้าหากพูดในภาษาและลีลาของผู้เขียนหนังสือนี้ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็คือพื้นที่เฉพาะอีกแบบหนึ่ง (heterotopia,*) ที่เปิดให้มีการช่วงชิงการนำในการนิยาม/สร้างความหมายแบบต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น ในวันนี้ ความหมายที่ลึกลับ และเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่เรียกว่า “ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ก็คือประวัติศาสตร์ว่าด้วยการต่อสู้ทางความคิดของมนุษย์เองเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และภายใต้การต่อสู้เพื่อช่วงชิงการนำในการสร้างนิยาม/ความหมายให้กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนี้เอง ที่ทำให้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความยุ่งยากและมีความสลับซับซ้อนอย่างมาก ดังที่เรย์มอนด์ วิลเลียม ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ข้างต้น⁴

อ่าวมาหยา บนเกาะพีพี ในจังหวัดกระบี่ของบริษัทสร้างภาพยนตร์อเมริกันชื่อทเว็นตี เซ็นจูรี ฟ็อกซ์ ซึ่งแสดงนำโดยพระเอกหนุ่มยอดนิยมจากภาพยนตร์เรื่อง Titanic ที่ผู้เขียนกล่าวถึงข้างต้น ประเด็นของการเคลื่อนไหวอยู่ที่การเกรงว่าจะมีการทำลายสภาพแวดล้อมของเกาะพีพี ที่ถือว่าเป็นอุทยานแห่งชาติที่สวยงามที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย เนื่องจากการถ่ายทำภาพยนตร์เรื่องนี้ จะมีการปลูกต้นมะพร้าวขึ้นใหม่อีก 100 ต้น เพื่อให้ชายหาดมาหยาดูเป็น “สวรรค์เมืองร้อน” (tropical forest) อย่างแท้จริง นอกจากนี้ บางส่วนของผู้ต่อต้านเห็นว่า การอนุญาตให้ถ่ายทำภาพยนตร์เรื่องนี้ แสดงถึงความตื่นเขินและฉาบฉวยของภาครัฐ ที่ลดทอนความสวยงามของธรรมชาติลงเป็นเพียงสินค้าประเภทหนึ่ง เพื่อหารายได้ แต่ในที่สุดภาพยนตร์เรื่องนี้ก็ได้รับอนุญาตให้ถ่ายทำได้ (ดูรายละเอียดในหนังสือพิมพ์ *Bangkok Post* ระหว่างช่วงต้นเดือนพฤศจิกายน 1998 ถึงมกราคม 1999)

3. ต้นฉบับภาษาอังกฤษมีดังนี้: “Nature is perhaps the most complex word in the “language.” (ดู Williams, p. 219) ข้อสังเกตของวิลเลียมส์ข้างต้น ได้รับการขานรับและอ้างอิงอย่างกว้างขวางในแวดวงวิชาการที่สนใจศึกษาเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังตัวอย่างงานของ Soper, 1995: 1; Barnes and Gregory, eds., 1997: 174 และ Demeritt, 1994: 225, n. 5 เป็นต้น

*รายละเอียดจะปรากฏในบทที่ 4 ของหนังสือตำราที่กำลังเขียนอยู่ (กองบก.)

4. ดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการช่วงชิงการนิยามความหมายให้กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ในงานที่น่าสนใจยิ่งของ Soper, 1995; Bird, 1987; Worster, 1990; Cronon, 1992; Demeritt, 1994; Gram-Hanssen, 1996 และ Eder, 1996a, 1996b เป็นต้น

ถ้าภาพยนตร์เรื่อง Jurassic Park และเรื่อง Titanic ที่ผู้เขียนกล่าวถึงข้างต้น เป็นการพยายามฉายให้เห็นภาพของมนุษย์กลุ่มหนึ่งที่ต้องการจะเอาชนะธรรมชาติ โดยมองธรรมชาติว่าสามารถนำมาปรับใช้ผลประโยชน์และความต้องการของมนุษย์ได้ บรรดาขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบต่าง ๆ กลับฉายภาพไปในทิศทางตรงกันข้าม กล่าวคือ ไม่ต้องการเอาชนะธรรมชาติ แต่ต้องการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการช่วงชิงการนำในการสร้างนิยาม/ความหมายให้กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ทั้งสองกระแสคิดนี้ก็กลับให้ภาพของสิ่งที่เรียกว่า “ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก นั่นคือ ต่างก็พยายามสร้างภาพที่น่าสะพรึงกลัวของธรรมชาติให้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเพื่อวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ หรือเพื่อการเข้าไปครอบครองธรรมชาติก็ตาม การฉายภาพที่น่าสะพรึงกลัวของธรรมชาตินี้เองที่ในเจค คลาร์ก (ดูรายละเอียดใน Clark, 1997) เรียกว่า “นิเวศวิทยาแบบตื่นตระหนก” (panic ecology; ดูตัวอย่างของนิเวศวิทยาแบบนี้ได้ใน Beck, 1992, 1995; Gare, 1995; Sessions, ed., 1995 และ Killingsworth and Palmer, 1996 เป็นต้น) ด้วยการฉายภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหนือ/เกินจริง (superconductivity) ในความหมายของการก้าวข้าม/ทะลุทะลวง/สร้างความสับสนวุ่นวายให้กับบรรดารหัส/กฎเกณฑ์ที่เป็นตัวกำหนด/สร้างความหมาย (code) ให้กับสรรพสิ่งที่ดำรงอยู่ (ดูรายละเอียดใน Baudrillard, 1993a: 3-13 และ 36-43) หรือที่แล็ช (ดู Lash, 1988) เรียกว่า “กระบวนการลดทอน/สลายระบบการสร้างความหมายแบบเดิม ๆ ที่ดำรงอยู่ในสังคม” (de-differentiation) ลง ดังที่พยายามกระทำให้เห็นในภาพยนตร์เรื่อง Jurassic Park และเรื่อง Titanic หรือในการรณรงค์เคลื่อนไหวของบรรดาขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบต่าง ๆ เป็นต้น

นั่นคือ ในระดับของนิเวศวิทยาแบบตื่นตระหนกแล้ว ภาพยนตร์เรื่อง Jurassic Park, Titanic รวมตลอดถึงบรรดาขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบต่าง ๆ ต่างก็เป็นมากกว่าเรื่องราวของความยิ่งใหญ่และความ

ไม่แน่นอนของธรรมชาติ, หรือเรื่องราวของขีดจำกัดของความสามารถและความมีเหตุมีผลของมนุษย์ (ดูเปรียบเทียบกับงานของ Laszlo, 1989) แต่ความพยายามเหล่านี้ เป็นการสร้าง ลอกเลียน เลียนแบบ และจำลองสิ่งที่เรียกว่า “ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ขึ้นมาใหม่ในรูปแบบที่น่าตื่นตาตื่นใจ เป็นธรรมชาติแบบไฮสแต็คส์ (virtual nature) ผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคอมพิวเตอร์ เพื่อผลในการเสพย์ทางสายตา (visual consumption: ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Clark, 1995) เป็นการทำให้ธรรมชาติดูเหมือนจริง/เกินจริง ทำให้สิ่งที่ขาดหายไปอย่างใดในสารนิทัศน์ของภาพยนตร์เรื่อง *Jurassic Park*, ภาพเรือ *Titanic* ในกรณีของภาพยนตร์เรื่อง *Titanic* และสภาพดั้งเดิมตามธรรมชาติ (wilderness) ในกรณีของขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรากฏขึ้นมาในรูปแบบที่สมบูรณ์ เด่นชัด ชัดเจนและแพร่หลาย (to make the absent present) จึงเป็นการสร้างความน่าตื่นตาตื่นใจให้กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อผลในการบริโภคไม่แตกต่างไปจากความคิดในเรื่องสวนสนุก (theme park: ดูรายละเอียดใน DeAngelis, 1997), วนอุทยานวิทยาศาสตร์ (science park), วนอุทยานแห่งชาติ (national park), สวนสัตว์, พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ, แหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ หรือ “โครงการธรรมชาติจำลอง” (Biosphere) ในมลรัฐอะริโซนา ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น แม้แต่การอนุรักษ์สัตว์ที่กำลังจะสูญพันธุ์ของกองทุนสัตว์ป่าโลก (the World Wildlife Fund) ด้วยการสนับสนุนให้เกิดพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์หายากในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ผ่านการซื้อที่ดินและการลงทุนให้กับแหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์เหล่านี้ ก็เป็นเพียงการสร้าง/จำลองธรรมชาติขึ้นมาใหม่เท่านั้น ไม่แตกต่างไปจากภาพถ่ายเกี่ยวกับสถานที่ตามธรรมชาติต่าง ๆ ของ The Sierra Club ซึ่งมุกมุกและลีลันทำให้ภาพถ่ายธรรมชาติของ Sierra Club ดูสวยเกินจริง/เหนือจริงเสมอ ยิ่งไปกว่านั้น ภาพถ่ายเกี่ยวกับธรรมชาติเหล่านี้ ยังทำหน้าที่ตอกย้ำคุณค่า ความเชื่อชุดหนึ่ง เช่น แนะนำการใช้ชีวิตนอกบ้าน สนับสนุนส่งเสริมให้ออกไปสัมผัสกับธรรมชาติ จึงเป็นการจำลองธรรมชาติให้สอดคล้องกับรูปแบบการบริโภคชนิดหนึ่ง นั่นคือการบริโภคที่คำนึงถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่สิ่งแวดล้อมโลกกำลัง

เสื่อมถอยลงในอัตราที่รวดเร็ว ภาพถ่ายที่สวยงามเกี่ยวกับธรรมชาติของ Sierra Club จึงกลายเป็นพื้นที่ชนิดพิเศษที่ไม่มีอยู่จริงในโลก (heterotopia: ดูรายละเอียดในบทที่ 4) แต่เป็นสัญญาณ (sign) ชนิดหนึ่ง (ดูรายละเอียดใน Luke, 1998: 200-205)

Jean Baudrillard

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้คือสารัตถะและตรรกะของโลก/สังคมที่ชื่อ โมดริยาร์ด (Jean Baudrillard) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งในปัจจุบันเรียกว่า "simulation" (ดูรายละเอียดใน Baudrillard, 1993b, esp. chs. 1, 2 และ 1993a: part I) นั่นเอง กล่าวคือ เป็นโลกที่วัตถุ/สิ่งของ/สินค้ามิได้สร้างความหมายให้เกิดขึ้นอีกต่อไป ไม่ว่าจะในแง่ของประโยชน์ใช้สอย (use-value) หรือในแง่ของคุณค่าการแลกเปลี่ยน (exchange-value)

แต่ความหมายต่างหากเป็นตัวกำหนดความเป็นไปให้กับวัตถุ/สิ่งของ/สินค้า (sign-value) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ในโลกแบบ simulation, "ธรรมชาติ" ได้หลุดลอยไปจากฐานะของสิ่งที่เป็นจริง (the real), หรือในฐานะของการเป็นแหล่งอ้างอิงที่ยิ่งใหญ่ (the great reference), หรือจากฐานะที่ฉะฉาน เดอร์ริดา เรียกว่า "สุดยอดของการดำรงอยู่/การปรากฏตัว" (the absolute present: ดู Derrida, 1976: 159) ฐานะการเป็นเพียงสัญญาณตัวหนึ่ง (sign) ที่ล่องลอย (floating) ไม่แตกต่างไปจากสัญญาณตัวอื่น ๆ ไม่ว่าจะเงินตรา แฟชั่น ร่างกายมนุษย์ หรือแม้แต่ความตาย เพื่อการผสม/แลกเปลี่ยนกับสัญญาณตัวอื่น ๆ เพื่อสร้างความหมายใหม่ขึ้นมา คล้ายกับคำต่าง ๆ ในภาษาที่นำมาประกอบกันขึ้นเป็นคำใหม่/ความหมายใหม่ จึงเป็นโลกที่ไม่มีอะไรแน่นอน ตายตัว ชัดเจน หยุดนิ่งเด็ดขาดอีกต่อไป มีแต่เรื่องของการผสม/แลกเปลี่ยนระหว่างสัญญาณเท่านั้น ส่วนการผสม/แลกเปลี่ยนก็ขึ้นกับว่าจะใช้รหัส/กฎเกณฑ์ (code) ชุดใด เจก เช่นการแลกเปลี่ยนเงินตราที่เงินสกุลต่าง ๆ สามารถแลกเปลี่ยนกันได้ในอัตราที่กำหนดขึ้นในแต่ละวัน ยิ่งไปกว่านั้น ดังที่เจมส์สัน (ดู Jameson, 1997) ได้

ชี้ให้เห็นเมื่อไม่นานมานี้ว่า ในระดับของทุนนิยมการเงิน (finance capital) นั้น กำไรมิได้มาจากการลงทุนในภาคการผลิตอีกต่อไป แต่มาจากภาคการเก็งกำไร อย่างการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์และหุ้น ทุนจึงถูกปลดปล่อยออกจากภาคการผลิต ภาคอุตสาหกรรม และล่องลอยไปยังที่ ๆ ให้ผลตอบแทนสูงสุด (free-floating capital) อย่างการลงทุนในตลาดหุ้น หรือตลาดการเงินเป็นต้น

ในโลกแบบ simulation นี้ การสิ้นสุดของสรรพสิ่งมิใช่ความตาย แต่เป็นเรื่องของการสูญเสียความหมาย/เอกลักษณ์/ตัวตน อันเป็นผลมาจากการแพร่กระจายอย่างสับสนวุ่นวายของสิ่งต่าง ๆ จนหาต้นตอ แหล่งกำเนิด แหล่งอ้างอิง ของแท้ ของจริงไม่ได้ต่างหาก คล้ายกับการแพร่ระบาดของเชื้อโรค ที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ก้าวข้ามพรมณฑล/เส้นแบ่งเดิม ๆ ในสังคม โบคดียาร์ดเรียกสภาวะการณแบบนี้ว่า the fractal/viral/radiant stage of value (ดู Baudrillard, 1993a: 5) ส่วนฌาค แดร์ริดา เรียกว่า "Dissemination" (ดู Derrida, 1981) ฉะนั้น ในโลกแบบ simulation, อะไรก็สามารถผลิต/สร้างความหมายให้กับตัวเองได้ เพราะไม่มีแหล่งอ้างอิงใด ๆ ที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือเหนือกว่าอีกต่อไป นอกจากการอ้างอิงตัวเอง ดังเช่นตัวอย่างของสิ่งๆ ที่เรียกว่า "การพัฒนา" (development) ที่ผู้เขียนให้ความสนใจในงานศึกษาชิ้นนี้ ตัวความคิด/ความหมายของสิ่งๆ ที่เรียกว่า "การพัฒนา" ได้หมดพลัง หมดความสำคัญ และหมดความศักดิ์สิทธิ์ไปนานแล้ว แต่กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนายังคงดำเนินต่อไปได้ด้วยตัวของตัวเอง มีความหมายของตัวเองไม่แตกต่างไปจากฐานะของเงินตรา ซึ่งในปัจจุบันมิได้เป็นตัวแทนของการแลกเปลี่ยนใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากตัวเงินตราเอง เงินมีความหมายในตัวเอง ไม่ต้องพึ่ง/อ้างอิงสินค้าหรือวัตถุใด ๆ ทั้งสิ้น ลักษณะการแพร่ระบาดของคุณค่าในสังคมแบบ simulation นี้ ได้กลายเป็นภัยคุกคามเอกลักษณ์/ตัวตนของขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันอย่างมาก เนื่องจากมีกลุ่มพลังอื่น ๆ ในสังคมเข้ามาร่วมสนทนาในประเด็นปัญหานี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ จนทำให้การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกลายเป็น "สมบัติสาธารณะ" หรือ "วาทกรรมสาธารณะ" (public discourse) หลุดลอยไป

จากการผูกขาดของขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยสิ้นเชิง

ในนัยนี้ ความคิดเรื่อง simulation ของโบตรียาร์ด ในด้านหนึ่งก็มีลักษณะไม่แตกต่างไปจากความคิดในเรื่อง “ตัวสื่อ/ตัวหมายที่ล่องลอย” (a floating signifier) ของนักทฤษฎีแห่งสำนักโครงสร้างนิยม (structuralism) อย่างโคลด เลวี-สโทรส (Claude Levi-Strauss) และนักทฤษฎีแห่งสำนักหลังยุคโครงสร้างนิยม (post-structuralism) อย่างฌาค แดร์ริดา (Jacques Derrida) และฌาค ลากอง (Jacques Lacan) เท่าใดนัก (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในเรื่องนี้ได้ ใน Mehlman, 1972; Descombes, 1980: 95-97 และดูการประยุกต์ใช้แนวความคิดนี้ได้ ใน เกษียร, 2537 และ ไชยรัตน์, 2541) กล่าวคือ เป็นสภาวะการณ์ที่ตัวสื่อ/ตัวหมาย

Claude Levi-Strauss

(signifier) ไม่จำเป็นต้องผูกติด/ยึดโยงอยู่กับตัวถูกสื่อ/ถูกหมาย (signified) อีกต่อไป แต่มีความหมายในตัวเอง ทำให้สามารถเคลื่อนไหว ล่องลอยไปได้ อย่างอิสระเสรี ในทำนองเดียวกัน โลก/สังคมแบบ simulation ของโบตรียาร์ด ก็มีลักษณะไม่แตกต่างไปจากโลกที่นักวิพากษ์วัฒนธรรมในแวดวงวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) เรียกว่า “โลกหลังยุคสมัยใหม่” (post-modern) หรือที่โรลอง บาร์ธส์ (Roland Barthes) นักวิพากษ์วัฒนธรรมร่วมสมัยที่สำคัญคนหนึ่งเรียกว่า “โลกของภาพลักษณ์” (a civilization of the image; ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน Kearney, 1987) ส่วนสาระัตถะของภาพลักษณ์แห่งโลกหลังยุคสมัยใหม่คือการล้อเลียนและเลียนแบบ (parody) นั่นคือ ในโลกหลังยุคสมัยใหม่ ภาพลักษณ์มิได้อิงหรือเป็นตัวแทนของสรรพสิ่งที่แน่นอนตายตัวอีกต่อไป ไม่ว่าจะเป็นโลกของวัตถุหรือจิตสำนึก แต่เป็นโลกของภาพลักษณ์ล้วน ๆ เป็นโลกที่ภาพลักษณ์อ้างอิงภาพลักษณ์ด้วยกัน ต่างล้อเลียนเลียนแบบซึ่งกัน และกันอย่างไม่รู้จบสิ้น ภาพลักษณ์หนึ่งในขณะเดียวกันก็คือภาพล้อ ล้อเลียน ภาพจำลองของภาพลักษณ์อื่น ๆ จึงไม่มีต้นตอ แหล่งกำเนิด

ของแท้ หรือต้นฉบับอีกต่อไป จะมีก็แต่สำเนาหรือสิ่งจำลองเท่านั้น ภาพลักษณ์แต่ละแบบต่างก็เป็นตัวของตัวเอง ไม่มีใครเหนือกว่า/ด้อยกว่าใคร เพราะต่างก็มีฐานะเป็นสัญลักษณ์แบบหนึ่งเท่านั้น ตัวอย่างการทำงานของสังคมแบบนี้ได้แก่ การล้อเลียนและเลียนแบบการแต่งกาย การดำรงชีวิต หรือแม้แต่การรายงานข่าว ดังกรณีของข่าวการยุติความสัมพันธ์กับแฟนหนุ่มของ Chelsea Clinton บุตรสาวคนเดียวของประธานาธิบดีบิล คลินตันแห่งสหรัฐอเมริกา ที่รายงานโดยหนังสือพิมพ์ *New York Post* ต่อมาหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ และสื่อประเภทอื่น ๆ ก็ขานรับในรูปของการทำสำเนาข่าวดังกล่าว (media recycling) จนแพร่กระจายไปทั่ว และมีการวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นอย่างมากมายหลากหลายแง่มุมในเรื่องนี้โดยไม่รู้จักสิ้นเช่นกัน (ดูรายละเอียดในหนังสือพิมพ์ *Bangkok Post* December 8, 1998, "Outlook," : 5)

แต่ในอีกด้านหนึ่ง ความคิดเรื่อง simulation ของไบอริยาร์ด ก็มีลักษณะคล้ายกับความคิดในเรื่อง "อนุมูลอิสระ" (a free radical molecule) ในวิชาฟิสิกส์ (ดูรายละเอียดใน Jones, 1994 และในหน้าโฆษณาของสารต่อต้านอนุมูลอิสระในนิตยสาร *ชีวิต: ทางเลือกใหม่เพื่อสุขภาพ* 1/3 (16 พ.ย. 2541): 2) กล่าวคือ โดยปกติแล้ว โมเลกุลหนึ่งจะมีอิเล็กตรอนเกาะกันเป็นคู่วิ่งอยู่รอบ ๆ นิวเคลียส แต่บางครั้งมีโมเลกุลบางตัวที่มีอิเล็กตรอนเดี่ยวเกิดขึ้นเรียกว่า "อนุมูลอิสระ" (free radicals) เป็นโมเลกุลที่ไม่มั่นคง ไม่คงที่ เพราะไม่มีคู่ ทำให้ต้องล่องลอยเพื่อวิ่งหาและแย่งชิงอิเล็กตรอนจากโมเลกุลตัวอื่นมาเข้าคู่ ส่วนโมเลกุลที่เสียอิเล็กตรอนให้กับอนุมูลอิสระ ก็ต้องหันไปหาอิเล็กตรอนของโมเลกุลตัวอื่นเพื่อจับคู่ เป็นอย่างนี้เรื่อยไปไม่จบสิ้น ทำให้เกิดความปั่นป่วนวุ่นวาย และเกิดโรคร้ายต่าง ๆ ในมนุษย์ เช่น มะเร็ง เป็นต้น

ดังนั้น ในโลกแบบ simulation, "ธรรมชาติ" ก็มีฐานะไม่แตกต่างกันไปจากสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคม คืออยู่ภายใต้รหัส/กฎเกณฑ์ของการสร้างความหมายชุดหนึ่ง เป็นรหัส/กฎเกณฑ์ที่ได้ขึ้น/อิงกับความเป็นจริง ไม่ว่าจะมีความเป็นจริงในเชิงของภาษา หรือในเชิงของความเป็นตัวแทน แต่เป็นความ

เป็นจริงในเชิงสัญลักษณ์มากกว่า (symbolic exchange) ดังตัวอย่างของ ประเพณี/พิธีกรรมการให้ของขวัญที่โบดริยาร์ดชี้ให้เห็นว่า ตัวของขวัญ มีความสำคัญน้อยกว่าพันธกรณีที่ต้องให้ของขวัญ เป็นความจำเป็นที่จะต้องแสดงความสัมพันธ์ออกมาในรูปของการให้ของขวัญ ความหมายของการให้ของขวัญ จึงสำคัญกว่าตัวของขวัญ เป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนในเชิงสัญลักษณ์/ความหมาย หรือที่โบดริยาร์ดเรียกว่า “เศรษฐศาสตร์การเมืองของสัญลักษณ์” (the political economy of the sign) นั่นเอง (ดูเปรียบเทียบกับความคิดในเรื่องการแสดงควมไว้อาลัยของฌาค แดร์ริดา ที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงในบทที่ 4) นั่นคือ โลกแบบ simulation หรือ floating signifier นั้น อะไรก็เกิดขึ้นได้เสมอ เป็นโลกของความเหนือจริง/เกินจริง (hyperreal/superconductive)⁵ เป็นโลกของรหัส/กฎเกณฑ์ที่เป็นตัวกำหนด/สร้างความหมาย (code) ไม่ใช่โลกของวัตถุ/สิ่งของ/สินค้า อีกต่อไป อย่างไรก็ตาม ความคิดเรื่อง simulation ของโบดริยาร์ดข้างต้น ถูกคอนเลย์ (ดูรายละเอียดใน Conley, 1997: ch. 2) วิจัยพบว่ายังคงใช้สังคมตะวันตกที่มีเทคโนโลยีการคมนาคมสื่อสารก้าวหน้าเป็นตัวตั้ง ส่งผลให้ไม่มีที่ว่างให้กับสังคมแบบของประเทศโลกที่สาม ที่แม้แต่การเข้าถึงเทคโนโลยีพื้น ๆ ก็ยังเป็นเรื่องที่ยากลำบาก นั่นคือ คอนเลย์เห็นว่าโบดริยาร์ดมองไม่เห็นว่าคุณค่าเทคโนโลยีเหล่านี้ คือแหล่งที่สร้างความไม่เท่าเทียมกันให้

5. ตัวอย่างล่าสุดของความเหนือจริงเกินจริงในสังคมแบบ simulation ที่มีการก้าวข้าม/ทะลุทะลวง/สร้างความสับสนวุ่นวายให้กับบรรดาระหัส/กฎเกณฑ์ ที่เป็นตัวกำหนด/สร้างความหมายให้กับสรรพสิ่งที่ดำรงอยู่ ได้แก่ การแต่งงานของคนแปลกหน้า 2 คนที่ถูกจัดให้มีขึ้น ในรูปของการแข่งขันเพื่อชิงรางวัลของสถานีวิทยุแห่งหนึ่งในเมืองเบอร์มิงแฮม ประเทศอังกฤษ ระหว่างคาร์ล่า เจอร์เมน นางแบบสาว กับหนุ่มพนักงานขายช็อคโกแลต คอร์เดลล์ ซึ่งมาพบกันครั้งแรกในรายการแข่งขันครั้งนี้และตัดสินใจแต่งงานกัน โดยจะได้รับรางวัลเป็นการพักผ่อนในรูปของการดื่มชาฝั่งพระจันทร์ที่เกาะมาฮามาสเป็นเวลาสองสัปดาห์ พร้อมรถยนต์สปอร์ตและบ้านพักฟรีเป็นเวลา 1 ปี การแต่งงานของคนแปลกหน้าสองคนที่ไม่รู้จักมักคุ้นกันมาก่อนครั้งนี้ สร้างความปั่นป่วนและสั่นสะเทือนให้กับสถาบันการแต่งงานอย่างมาก เพราะเป็นการก้าวข้ามกฎเกณฑ์เรื่อง ความรัก ในเรื่องของการแต่งงานไป และทำให้การแต่งงานกลายเป็นเพียงเรื่องของการเล่น การแสดง การแข่งขันแบบหนึ่งเท่านั้น (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหนังสือพิมพ์ *Bangkok Post*, January 30, 1999, "Outlook," : 8 และ February 15, 1999: 6.)

เกิดขึ้นทั้งในและระหว่างสังคม (ดูเปรียบเทียบกับทฤษฎีวิพากษ์วิจารณ์ทำนองนี้ในกรณีของเทคโนโลยีการสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ได้ในงานของ Robins and Hepworth, 1988) นอกจากนี้ คอนเลย์ยังเห็นว่า ตัวแบบ simulation ของโบตรียาร์ด ยังไม่มีที่ว่างให้กับบทบาทของสตรี และไม่มีที่ว่างให้กับเรื่องของความบังเอิญเลย

ในทฤษฎีของคลาร์ก (ดู Clark, 1997) ความสำคัญของความคิดของโบตรียาร์ดในเรื่อง simulation และเศรษฐศาสตร์การเมืองของสัญญาข้างต้นอยู่ที่สามารช่วยทำให้เราปะทะกับวาทกรรมที่เรียกว่า "นิเวศน์วิทยาแบบตื่นตระหนก" ที่นิยมใช้กันทั้งในแวดวงนักทำลายล้างธรรมชาติ และในแวดวงนักอนุรักษ์ธรรมชาติได้อย่างดี เนื่องจากทฤษฎีวิพากษ์แบบต่าง ๆ (critical theories) รวมตลอดถึงวาทกรรมการพัฒนาเท่าที่มีมา ยังมองไม่เห็นประเด็นปัญหาที่ นั่น คือ ยังมองไม่เห็นวาทกรรมบรณาการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเท่าที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน ต่างก็สร้างเอกลักษณ์/ตัวตนขึ้นมาจากฐานของวาทกรรมว่าด้วยการทำลายล้างธรรมชาติทั้งสิ้น ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า การที่จะสามารถเรียกร้องให้คนส่วนใหญ่ หันมาอยู่ร่วมกับธรรมชาติแทนการทำลายล้างธรรมชาติได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างภาพที่น่าสะพรึงกลัวของธรรมชาติให้เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ในอำนาจของธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นความยิ่งใหญ่ ความโหดร้าย หรือความมหัศจรรย์ของธรรมชาติ ที่เกินขีดความสามารถของมนุษย์จะเข้าไปควบคุม/จัดการได้ ดังตัวอย่างของภาพยนตร์เรื่อง Jurassic Park และเรื่อง Titanic ที่ผู้เขียนกล่าวถึงข้างต้น การฉายภาพที่น่าสะพรึงกลัวของธรรมชาติในแวดวงการพัฒนา และในแวดวงของนักอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน คือสิ่งที่ทฤษฎีวิพากษ์ต่าง ๆ เท่าที่มีอยู่ยังตามไม่ทันและมองไม่เห็น และนี่คือคุณูปการของโบตรียาร์ดที่พยายามชี้ให้เห็นว่า "ธรรมชาติ" ได้ถูกเปลี่ยนฐานะจากสิ่งที่เป็นจริง สู่การเป็นเพียงสัญญาตัวหนึ่ง ผ่านวาทกรรมของบรณาการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบต่าง ๆ สิ่งที่เราเรียกว่า "ธรรมชาติ" ถูกเคลือบ/ฉาบไว้ด้วยรหัส/กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง ฉะนั้นธรรมชาติจึงเป็นเพียงประดิษฐกรรมของสังคม/วัฒนธรรมแบบหนึ่ง และ

เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (ดูเปรียบเทียบกับ Eder, 1966b) “ธรรมชาติ” เป็นเพียงเรื่องราวของการแทนที่/สวมรอย/การดำรงอยู่ร่วมกันของความหมายชุดหนึ่งต่อความหมายอีกชุดหนึ่งอย่างไม่รู้จบสิ้นเท่านั้น นั่นคือ คลาร์กก็มีความเห็นคล้ายกับเบ็ค (ดู Beck, 1993: 33-35) ที่ว่าสิ่งที่สังคมปัจจุบันต้องการ ไม่ใช่ทฤษฎีวิพากษ์สังคมของสำนักแฟรงค์เฟิร์ต (a critical theory of society: ดูรายละเอียดของทฤษฎีนี้ได้ใน Adorno, 1969-1970; Macuse, 1964 และ Habermas, 1970, 1971 เป็นต้น) อย่างที่ผ่านมา แต่กลับเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมที่กำลังเข้าขั้นวิกฤตและต้องการการวิพากษ์วิจารณ์ตัวเองสูง [a theory of (self) critical society] หรือที่เบ็คเรียกว่า “สังคมอันตราย” (risk society; ดู Beck, 1992) มากกว่า

ยิ่งเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 21 อย่างกรายใกล้เข้ามา พร้อม ๆ กับวาระครบรอบหนึ่งพันปีในวิธีนับเวลาแบบคริสต์ศักราชเวียนมาบรรจบอีกครั้งหนึ่ง ยิ่งทำให้ชาวกรรมว่าด้วย “นิเวศน์วิทยาแบบตื่นตระหนก” และลักษณะของโลก/สังคมแบบ simulation ของโบตรียาร์ดเด่นชัดยิ่งขึ้น เพราะเริ่มปรากฏให้เห็นความตื่นตระหนกอีกแบบเรียกว่า Millennium panic (ดู Bangkok Post October 26, 1998: 9) ความตื่นตระหนกเหล่านี้มีหลากหลายมาก (ดูตัวอย่างใน Bull, ed., 1995, esp. chs. 9-12) เริ่มตั้งแต่ความกลัวในหายนะที่ร้ายแรงต่าง ๆ จะเกิดขึ้นกับโลก (catastrophe) อันเป็นผลมาจากการพลิกผันและผันผวนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, การกลับมาจุติใหม่ของพระเยซูคริสต์เพื่อโปรดมวลมนุษยชาติด้วยการสร้างโลกใหม่ที่สุขสบายและสงบสุขกว่าโลกที่เป็นอยู่, จนถึงการเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงต่าง ๆ ที่คาดไม่ถึง ไม่ว่าจะเป็นการก่อการร้ายในระดับโลก สงครามนิวเคลียร์ การเสียชีวิตของบุคคลสำคัญอย่างกรณีของเจ้าหญิงไดอาน่าแห่งประเทศอังกฤษ (ดูรายละเอียดในบทที่ 4) ความอดอยากขาดแคลนและภัยพิบัติต่าง ๆ จนนำไปสู่การล่มสลายของโลกและของมวลมนุษยชาติในที่สุด ความตื่นตระหนกในวาระครบรอบสองพันปีครั้งที่สองนี้ ช่วงเวลาที่ครบรอบมีความหมาย/ความสำคัญน้อยกว่าบรรดาจินตนาการ/ภาพลักษณ์ของโลกในรอบสองพันปี และนี่คือสาร์ตอะของโลก/สังคมแบบ simulation

ที่ความหมาย ชุดของความหมายมีความสำคัญมากกว่าตัวเหตุการณ์

อย่างไรก็ตาม เมื่อเร็ว ๆ นี้ โบ德里ยาร์ด (ดู Baudrillard, 1998) ได้ชี้ให้เห็นเพิ่มเติมถึงลักษณะที่เหนือจริง/เกินจริงของสังคมแบบ simulation ที่เกี่ยวข้องกับวาระครบรอบสองพันปีครั้งที่สองนี้ว่า มิได้ดำรงอยู่จริงในวิถีคิดเกี่ยวกับการนับเวลาของสังคมยุคสมัยใหม่ (modernity) เพราะวิถีคิดเกี่ยวกับเวลาของโลกยุคสมัยใหม่ เป็นวิถีคิดแบบนับถอยหลัง (countdown) ดังเช่นกรณีของการปล่อยจรวด/ยานอวกาศ ระเบิดเวลา วันขึ้นปีใหม่ หรือแม้แต่การนับวันถอยหลังถึงกำหนดเวลาการแข่งขันเอเชียนเกมส์ครั้งที่ 13 ที่ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพระหว่างวันที่ 6-20 ธันวาคม พ.ศ. 2541 *วิถีการนับ/คิดเวลาแบบถอยหลังนี้ ทำให้จุดสิ้นสุดหมดความสำคัญลงอย่างสิ้นเชิงกลายเป็นเพียงสิ่งที่ได้ผ่านเลยไปแล้ว เหลือไว้แต่เพียงความรู้สึก ความตื่นตันที่เกินจริง (ecstasy) เกี่ยวกับจุดสิ้นสุดนี้ ดังกรณีของวาระครบรอบหนึ่งพันปีข้างต้น ฉะนั้น สำหรับโบ德里ยาร์ดแล้ว ประเด็นมิได้อยู่ที่ว่าเราจะเตรียมตัวอย่างไรเมื่อโลกรอบหนึ่งพันปีเวียนมาถึง แต่ประเด็นของคนในสังคมแบบ simulation กลับอยู่ที่ว่าเราจะทำอะไรเมื่อวาระครบรอบหนึ่งพันปีไม่มีวันมาถึง เพราะได้ผ่านพ้นไปเรียบร้อยแล้ว เหมือนสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมแบบนี้ ด้วยวิถีคิดเกี่ยวกับเวลาของยุคสมัยใหม่ ที่เน้นการนับถอยหลัง การมองเวลาแบบถอยหลังมากกว่าเดินหน้า*

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- เกษียร เตชะพีระ (2537) "การเมืองวัฒนธรรมมาด้วยประชาธิปไตย: บทนำเปรียบเทียบเชิงทฤษฎี." *รัฐศาสตร์สาร* 45 (มี.ค.): 6-23.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540) *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหว ประชาสังคมในต่างประเทศ: บทสำรวจพัฒนาการ สถานภาพ และนัยยะเชิงความคิด/ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก*
- (2541) "มุมมองนักสังคมศาสตร์: ชีวิตจะทนแรงกระแทกได้นานเท่าไร." *นิตรสารชีวิต: ทางเลือกใหม่เพื่อสุขภาพ* 1/1 (16 ธ.ค.): 16-17.

ภาษาอังกฤษ

- Adorno, T.W. (1969-70). "Society," *Salmagundi* 10-11 (Fall-Winter): 144-153.
- Barnes, Trevor and Derek Gregory, eds. (1997). *Reading Human Geography: The Poetics and Politics of Inquiry*. London: Arnold.
- Baudrillard, Jean (1993a). *The Transparency of Evil: Essays on Extreme Phenomena*. Translated by James Benedict. London: Verso.
- (1993b). *Symbolic Exchange and Death*. Translated by Iain Hamilton Grant, with an Introduction by Mike Gane. London: Sage Publications, 1995.
- (1998). "The end of the millennium or the countdown," *Theory, Culture and Society* 15/1 (Feb.): 1-19.
- Beck, Ulrich (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage Publication, 1993.
- (1993). "Risk society and the provident state," 27-43. In Scott Lash et al., *Risk, Environment and Modernity: Towards a New Ecology*. London: Sage Publication, 1996.
- (1995). *Ecological Politics in an Age of Risk*. Oxford: Polity Press.
- Bird, Elizabeth Ann R. (1987). "The social construction of nature: Theoretical approaches to the history of environmental problems," *Environmental Review* 11 (Winter): 255-264.
- Bull, Malcolm, ed. (1995). *Apocalypse Theory and the Ends of the World*. Oxford: Blackwell.

- Clark, Nigel (1995). "Being consoled?: Virtual nature and ecological consciousness," *Futures* 27/7 (Sept.): 735-747.
- (1997). "Panic ecology: Nature in the age of superconductivity," *Theory, Culture and Society* 14/1 (Feb.): 77-96.
- Conley, Verena Andermatt (1997). *Ecopolitics: The Environment in Poststructuralist Thought*. London: Routledge.
- Cooper, Marilyn M. (1996). "Environmental rhetoric in the age of hegemonic politics: Earth First! and the Nature Conservancy," In Herndl and Brown, (eds), 1966: 236-260.
- Cronon, William (1992). "A place for stories: Nature, history and narrative," *The Journal of American History* 78 (March): 1347-1376.
- DeAngelis, Michael (1997). "Orchestrated (dis)orientation: Roller coasters, theme parks, and postmodernism," *Cultural Critique* 37 (Fall): 107-129.
- Demeritt, David (1994). "Ecology, objectivity and critique in writing on nature and human societies," In Barnes and Gregory, (eds.), 1997: 211-229.
- Derrida, Jacques (1976). *Of Grammatology*. Translated by Gayatri Chakravorty Spivak. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- (1981). *Dissemination*. Translated, with an Introduction and Additional Notes, by Babara Johnson. Chicago: The University of Chicago Press.
- Descombes, Vincent (1980). *Modern French Philosophy*. Translated by L. Scott-Fox and J.M. Harding. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eder, Klaus (1996a). "The institutionalisation of environmentalism: Ecological discourse and the second transformation of the public sphere," In Lash et al., 1996: 203-223.
- (1996b). *The Social Construction of Nature: A Sociology of Ecological Enlightenment*. London: Sage Publications.
- Gare, Arran E. (1995). *Postmodernism and the Environmental Crisis*. London: Routledge.
- Gram-Hanssen, Kristen (1996). "Objectivity in the description of nature: Between social construction and essentialism," In Niva Lykke and Rosi Braidotti, eds., *Between Monsters, Goddesses and Cyborgs: Feminist Confrontations with Science, Medicine and Cyberspace*. London: Zed Books, 1996: 88-102.
- Habermas, Jurgen (1970). *Toward a Rational Society: Student Protest, Science, and Politics*. Translated by Jeremy J. Shapiro. Boston: Beacon Press.
- (1971). *Knowledge and Human Interest*. Translated by Jeremy J. Shapiro. Boston: Beacon Press, 1972.

- Haynes, Jeff (1997). *Democracy and Civil Society in the Third World: Politics and New Political Movements*. Cambridge: Polity Press.
- Herndl, Carl G. and Stuart C. Brown, eds. (1966). *Green Culture: Environmental Rhetoric in Contemporary America*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Jameson, Fredric (1997). "Culture and finance capital," *Critical Inquiry* 24/1 (Autumn): 246-265.
- Jones, Cameron (1994). "Trapped by free radicals," *The Bangkok Post Sunday Magazine* 16 (Aug. 28-Sept. 3), 18.
- Kearney, Richard (1987). "The crisis of the post-modern image," In A. Phillips Griffiths, ed., *Contemporary French Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987: 113-122.
- Killingsworth, M. Jimmie and Jacqueline S. Palmer (1996). "Millennial ecology: The apocalyptic narrative from Silent Spring to Global Warming," In Herndl and Brown, (eds.), 1996: 21-45.
- Lamb, Robert (1996). *Promising the Earth*. London: Routledge.
- Lash, Scott (1988). "Discourse or figure?: Postmodernism as a regime of signification," *Theory, Culture and Society* 5/2-3 (June): 311-316.
- Laszlo, Erwin (1989). *The Inner Limits of Mankind: Heretical Reflections on Today's Value, Culture and Politics*. London: Oneworld.
- Luke, Timothy (1994). "Ecological politics and local struggles: Earth First! as an environmental resistance movement," *Current Perspectives in Social Theory* 4: 241-267.
- (1998). "The (un)wise and (ab)use of nature: Environmentalism as globalized consumerism," *Alternatives* 23/2 (Apr./June): 175-212.
- Marcuse, Herbert (1964). *One-Dimensional Man: Studies in Ideology of Advanced Industrial Society*. Boston: Beacon Press, 1967.
- Mehlman, Jeffrey (1972). "The 'floating signifier': from Levi-Strauss to Lacan," *Yale French Studies* 48: 10-37.
- O'Neill, Helen (1998). "Pilgrims or intruders?," *Bangkok Post* November 1, "Outlook": 4-5.
- Robins, Kevin and Mark Hepworth (1988). "Electronic spaces: New technologies and the future of cities," *Futures* 20/2 (April): 155-176.
- Sessions, George, ed. (1995). *Deep Ecology for the Twenty-First Century*. Boston: Shambhala.

- Soper, Kate (1995). *What is Nature?: Culture, Politics and the non-Human*. Oxford: Blackwell.
- Vulliamy, Ed. (1998). "US eco-terrorism movement emerges from the flames." *Bangkok Post* October. 28: 6.
- Williams, Raymond (1983). "Nature," In his *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. Revised Edition. New York: Oxford University Press: 219-224.
- Worster, Donald (1990). "The ecology of order and chaos." *Environmental History Review* 14, 1-18.
- Young, Robert (1995). "Monkeywrenching and the processes of democracy," *Environmental Politics* 4/4 (Winter): 199-214.